

Споделено от една майка

Очаквах с нетърпение дъщеря ми да порасне, за да можем да четем заедно. Щяхме да прекарваме прекрасни часове, прелиствайки страниците на книжки с красиви илюстрации и след като отгърнехме и последната страница, тя щеше да настоява „Искам пак!“.

Това обаче никога не се случи.

Тогава защо специалистите смятат, че е толкова важно да четем с децата?

Когато все пак сядахме заедно да разгледаме някоя книжка, интересът ѝ много бързо се изправяше. Тя издърпваше книжката от ръцете ми, прелистваше набързо страниците, без дори да задържа погледа си върху красивите пъстроцветни картинки и отместваше книгата настрана. Готово!

Малко по-голям успех имахме с книгите, в които имаше отделни картинки и отделни думички: например картинка на котка и отдолу изписана думичката „котка“. В такъв случай защо се издават толкова много детски книжки с приказки и истории, когато картинките и отделните думи под тях са достатъчни за децата?

Години по-късно научихме, че дъщеря ни има дислексия. Тя виждаше книжките по начин, различен от нашия.

Макар да съм учител по професия, аз (погрешно) смятах, че дислексията означава да виждаш буквите с краката нагоре или огледално, или пък да четеш наобратно. С годините научих, че дислексията е много повече от това. **Дислексията означава, че човек възприема и обработва символите и звуците по различен начин.**

Как да познаем, че детето учи по различен начин, че се нуждае от специална помощ и повече време/внимание?

Искам да споделя това, което наблюдавах у моята дъщеря по времето, когато тя посещаваше детска градина и предучилищна група. Аз съм начален учител и съм наблюдавала подобни особености и у мои ученици – първокласници, които по-късно са били диагностицирани с дислексия.

Споделям това, не за да плаша родителите, а да насърча предоставянето на адекватна подкрепа за децата, които имат по-различни потребности. Препоръките да работят по-упорито или по-съсредоточено обикновено не вършат работа. Вместо това търсете информация, говорете с учителите, въведете в учебния процес много образователни игри. Всяко дете може да учи. И моята надежда е децата да се чувстват уверени и можещи по дългия и нелек път на ученето.

И така, какви бяха онези червени лампички, които би следвало да забележа и които трябваше да ми подскажат, че за дъщеря ми четенето ще е сериозно предизвикателство.

Не можеше да издържи нито една книжка от началото до края. Седеше мирна за около страница или две, след това прелистваше набързо останалите страници, като спираше за няколко секунди да погледне илюстрациите и затваряше книжката. Това ме озадачаваше. *Защо*

тогава се пишат толкова много детски книжки с дълги истории?

Аз се научих да събирам казаното на цяла страница в едно изречение, за да можем да минем бързо през книжката и да стигнем до края. Тя не харесваше книжки с приказки, предпочиташе книжки от типа на енциклопедиите с много снимки и с по едно изречение под тях.

Не харесваше текстове: Виж по-горе. Губеше интерес много бързо. С удоволствие разказваше собствени истории въз основа на картинките в книжката (което беше очарователно). Когато се опитвах да ѝ чета написаното, тя измъкваше книжката от ръцете ми и я отнасяше в другата стая.

Неумение да римува: Много деца могат да бъдат „въвлечени“ в римуване, например „Аз

обичам мама/ с обич най-...“ И те довършват: „голяма“. Моята дъщеря обаче никога не разбра смисъла на тази игра. Тя без колебание би завършила фразата със „силна“, което, разбира се образува смислено изречение. Но тя не чуваше, не улавяше връзката между звуковете, което на по-късен етап превърна процеса на усвояване на четенето в голямо предизвикателство.

Неумение да свързва звуците:Моят най-ужасен момент като майка и като учител, който години наред е учил децата да четат, дойде по-късно, когато дъщеря ми беше в първи клас. Ние с нея се упражнявахме да разпознаваме кратки думи с помощта на флаш-карти. Показах ѝ думата „ТО“. Тя блокира напълно. Изговорих многократно звуците „т“ и „о“ с надеждата, че тя ще ги свърже, но без успех. Изговарях ги все по-бързо и по-близо един до друг. В един момент тя победоносно каза: „О, разбрах! Думата е „ТЪО“! Бях озадачена и объркана. Тя разделяше звуците вместо да ги свързва.

Гадаене по последните звуци. Guessing from last sound:След като вече знаеше буквите, когато ѝ показвах някоя дума, например „стая“, тя изреждаше буквите: с-т-а-я, но когато трябваше вече да изговори цялата дума, често казваше нещо съвсем различно, но започващо с последния назован звук, например „ято“, или „ям“, а можеше да бъде дори „ябълка“. Като че ли запомняше само последния звук или края на думата и напълно игнорираше началото. Предположенията бяха произволни и обикновено нямаха нищо общо с показваната дума.

Неспособност да види еднаквите думи/фрази: Това е свързано с преди упоменатия проблем. Дори когато четеше история с повтарящи се фрази/изречения и въпреки това всеки път трябваше да декодира думите сякаш ги вижда за първи път. Посочвах ѝ думата, която се опитваше да разчете сред вече прочетените думи, но тя не забелязваше еднаквостта им. Трябваше да разчете всяка дума на страницата, независимо колко пъти се беше сблъсквала с нея. Това беше много изтощително и за двете ни. Тя беше толкова съсредоточена в това да разчете/разгадае всяка отделна дума, че смисълът напълно ѝ се губеше и тя не можеше да се възползва дори от логиката на историята: нещо като „историята е за една котка, значи думата най-вероятно е „котка“. Не, тя декодираше ВСЯКА ЕДНА ДУМА. ВСЕКИ ПЪТ.

Проблеми със съхранението на информация: Ние работехме много упорито и имаше моменти, когато аз бях убедена, че тя е „схванала“ нещата и отбелязваме напредък. После идваше следващия ден, ние сядахме да се занимаваме и всичко ѝ изглеждаше съвсем ново и като че ли напълно непознато. Какво ставаше? Къде отидоха всички усилия и резултатите, постигнати вчера? И двете бяхме толкова объркани. А аз се чувствах и безсилна. Тя не помнеше нищо (или почти нищо) от наученото. Това, разбира се, се случва понякога с всички деца – затова е нужно нещата да се повтарят и преговарят, да им се представят по различни начини. Но при моята дъщеря нещата изглеждаха далеч по-обезкуражаващи. В същото време тя прекрасно помнеше информация и умения в други области. Например за нея не беше проблем да запомни уроците по математика и да се справя добре с решаването на задачите. Но буквите и звуците някак ѝ „бягаха“. Опитвахме с песнички, с игри, с ВСИЧКО. Най-накрая успя да ги научи, но това беше дълъг и тежък път.

Дългите думи понякога са по-лесни за четене от кратките: Наблюдавам това и с учениците си в клас, и по-рано с моята дъщеря. Ние смятаме, че процесът на четене се развива някак плавно. Но как така някои деца без да се запъват прочитат думата „гравитация“, но се запъват на „пред“ или преобръщат „от“, превръщайки го в „то“? Децата са интелигентни и те запомнят думите. По-дългите думи са по-лесни за запомняне – не са много думите, които изглеждат като „гравитация“. Докато кратките думи си приличат „от“, „то“, „аз“, „за“, „пак“, „пък“, „път“ ... Не е лесно да запомниш всяка една дума, която видиш. И дъщеря ми се затруднява, защото малките свързващи думички не са интуитивни за нея.

“Купчини” от звуци – как „маса“ се превръщаше в „сама“: За моето дете звуците са като гердан без корда – мънистата се разпиляват. Докато стигне до последната буква (звук), тя вече е забравила първата. Звуците на се задържат в нейната работна памет. Помислете си за някакъв телефонен номер. Не е проблем да си спомните собствения телефонен номер, защото той се е запечатал дълбоко и не изисква активна (работна) памет. Но ако става въпрос за научаване на нов телефонен номер. Трябва да си го повторите няколко пъти, или дори да го запишете. Съхраняването на тази информация е един вид работа. За моята дъщеря всяка буква и съответния звук живеят в нейната работна памет. Тя не е в състояние да извлече нужната информация, за да „сглоби“ думата. Тя оперира с всяка дума като с нов телефонен номер, стараяйки се да „улучи“ вярната комбинация. Много често тя „улучва“ цифрите, но не в правилния ред. Тя може да повтори правилно поредица от 2 или 3 цифри. Четвъртата цифра обаче обърква всичко . И проблемът не е, че не може да запомни последната цифра – тя не може да запомни номера. Работната й памет не може да се справи с това. Този извод беше изключително важен за мен, защото знаейки това, аз мога да й давам подсказки, които съответстват на нейните възможности – например – групи от по три букви/звука

*Бележка: В същото време паметта ѝ по отношение на неща в даден контекст е отлична. Превърнете информацията в разказ, или я питайте за неща от живота и тя ще ви удиви с обширните си познания, често надхвърлящи очакванията за възрастта ѝ. Същата информация, извадена от контекста за нея няма смисъл. Естествено, всичко това се отразяваше на самочувствието на дъщеря ми.

Липсва умение за обобщаване: Дъщеря ми научаваше нещо, но по никакъв начин не успяваше да пренесе това знание и да го приложи в друга област (или в друг контекст). Например с помощта на флаш-карта се научаваше да разпознава дадена дума, но абсолютно същата дума, срещната в изречение или в книжка тя възприемаше като напълно непозната. Това умение се нарича „умение за обобщаване“, т.е. да знае, че думата „СТОП“, която разпознава на знака „Стоп“ е една и съща и се чете по един и същ начин навсякъде, а не само на пътния знак. Или на флаш-картата. Тя научаваше няколко думи днес, но утре вече не ги помнеше. Или ги разпознаваше на корицата на книжката и на трета страница, но не можеше да ги прочете на всички останали места. А толкова много се стараше!

Усилия и изтощение: Този списък показва как някои деца работят изключително упорито и полагат неимоверно много усилия само за да установят, че изостават все повече и повече от връстниците (съучениците) си. Представете си, че влагате целия си потенциал в разрешаването на дадена задача, но това никога не се оказва достатъчно. Затова е толкова важно да се отнасяме с огромно търпение и разбиране към децата и техните усилия и да ги подкрепяме и окуражаваме непрекъснато. Дъщеря ми се сригваше от изтощение след училище. Тя полагаше толкова много усилия през целия ден. Когато се прибереше вкъщи, имаше нужда от сериозна почивка. Винаги подготвахме домашните заедно и аз можех да се

намеся и да прекъсна заниманията ни, когато виждах, че е прекалено уморена. Сега тя е в четвърти клас и все още заедно учим уроците и пишем домашните. Тези деца се нуждаят от някой постоянно да ги води и окуражава. И да им посочва светлинката в края на тунела. Да чете им задачите и инструкциите на глас. Да ги подкрепя неуморно. Те ще се справят. И ние искаме по целия нелек път да се чувстват сигурни, че могат да постигнат целта. Колкото и непостижима да изглежда тя на моменти.

В крайна сметка трудностите не са всичко, което е моето дете. Тя има много умения, дори таланти в други области. Както повечето деца със затруднения в четенето.

Богато въображение: Както вече казах, дъщеря ми обичаше да си измисля. Въображението ѝ раждаше истории, които понякога бяха по-интересни отколкото текстовете в читанката. Тя и сега предпочита да си измисля истории вместо да ги чете

Отлична памет за преживявания: Попитайте я с каква рокля е била на четвъртия си рожден ден и тя ще ви я опише в подробности – цвета, дребните бели цветчета на колана, воланите... и ще ви разкаже за моята рокля, за тортата, за подаръците, за гостите и за игрите, които са играли... Има изключително око за детайлите и впечатляваща памет. За съжаление тази често изненадваща ме способност е неприложима по отношение на звуците, буквите и думите (поне не засега). Изглежда неестествено, че може да помни такива подробности отпреди толкова време, а забравя всичко научено по отношение на четенето отпреди ден...

Обича книжките: Нежеланието ѝ да чете не се отнася до книгите като такива. Не, дъщеря ми обича книжките. Където и да ходим, тя носи някаква книжка със себе си. Има си любими приказки. Тя гледа на книжката като на подарък. Това, което поражда нежелание, са думите вътре в книжката.

Невероятен разказвач: Когато ми се иска да чуя забавна история, знам кого да попитам. Тя ни забавлява със своите измислени, то толкова живи истории. Тя може да ви разкаже приказка с всички детайли и подробно описание на героите (каквото в истинската приказка липсва). Дъщеря ми обича приказки. Което прави още по-трудно за вярване неумението ѝ да ги чете. Тя притежава всички необходими „инструменти“. Просто не знае как да ги използва.

Докато пишех този списък се чувствах толкова съпричастна с моето момиченце. Тя е истински воин. Постепенно и с много помощ тя овладява умения. И аз съм благодарна, че съм я наблюдавала толкова внимателно и съм забелязвала нейните особености още преди да разберем за дислексията. Децата често чуват: „Постарай се повече. Работи по-упорито.“ Може би се случва родителите да им казват, че няма да излязат да играят преди да приключат с домашното.

Първото им предизвикателство е да се научат да възприемат и обработват звуците и символите (с други думи – да се научат да четат).

Второто предизвикателство е да останат позитивно настроени по дългия и труден път.

Всяко дете демонстрира някои от вече упоменатите предупредителни знаци в процеса на учене. Ако наблюдавате който и да е от тях у вашето дете в продължение на седмица или месец и после той изчезва от само себе си, не се притеснявайте. Притеснително е, ако „проблемът“ се задържи за дълго, независимо от усилията и старанието на детето. Децата са различни. Мнозина усвояват четенето без каквато и да е странична намеса. Но ако имате въпроси, ако нещо ви безпокои, непременно говорете с учителите на детето си, потърсете съвет от специалист. Учителите правят всичко възможно да научат децата, но ние (аз също съм начален учител) не сме обучени да разпознаваме всички симптоми и не винаги знаем как да адаптираме начина си на преподаване към различните начини, по които децата учат. Покрай дъщеря си научих толкова много. Така че, ако имате чувството, че детето ви се нуждае от допълнителна помощ, моля ви, не чакайте нещата да се оправят от само себе си – потърсете специалист.

Пътешествието може да е трудно, но това не значи, че не може да носи радост и удовлетворение. С дъщеря ми заедно слушаме аудио-книги, редуваме се да четем, разказваме си истории. Убедена съм, че моето момиченце един ден ще се научи да чете добре. Докато това се случи, аз ще използвам максимално възможността да ѝ помагам и да прекарваме колкото се може повече време заедно. Тя е чудесна, невероятна, светлината в моя живот. Каквито са всички деца.

* Бележка: дъщеря ми има проблем и със слуховата обработка, което означава, че се нуждае от повече време да възприеме информацията, която е чула. Всеки човек с дислексия е различен, затова е нужно проучванията в това направление да продължават. Тази информация е предназначена да помага, а не да намали

необходимостта от специализирана професионална помощ. Призовавам всички родители да наблюдават децата си, да разберат по какъв начин учат най-добре и кое в ученето ги затруднява. Ние сме различни, което е прекрасно. Учим по различни начини, с различно темпо. Но всички се учим. Цял живот.